

Skötselplan för naturreservatet Fulberget i Hällefors kommun

Tjädern har en större lekplats i området. Foto: Jim Hellquist

Skötselplanen utgör bilaga 1 till reservatbeslutet.

Skötselplanen är upprättad av Jim Hellquist.

Allmän del

Naturförhållanden

Fulberget bildar en central del av den utdragna höjdsträckning som gradvis höjer sig mot norr, – mellan byarna Bredsjö och Björksjön och vidare upp mot Havsjötorpen i nordöstligaste delen av Hällefors kommun. Skogsområdet har en sammanhängande ytvidd av två och en halv kvadratkilometer och innehåller en för nutiden ovanligt hög andel äldre naturskogsartad barrskog. Krönläget i nordväst med den egentliga namngivningen Fulberget – är högst och når 315 meter över havet med milsvid utsikt, inte minst mot Nittälvsdalen och den böljande bergkullterrängen som tar vid upp mot Dalagränsen.

Fulbergets gamla barrskogsmiljöer bildas av naturligt sammansatta skogar av tall och gran med liten övervikt av det senare trädslaget. Lövträdsinslaget är blygsamt av björk, rönn och asp vars exteriörer inte sällan vittnar om tynande tillväxtfaser och till åren komna trädindivider. Oaktat de allmänna skogsbackar där markvattnet tidvis är i rörelse – är skogarna i den många gånger mot öst och nordöst sluttande terrängen – ändå inte mer än av medelboniteter med lingon och blåbär som marktäckare även om det finns bördigare inslag där granskogen når längder uppåt 27-28 meter. Vid de mest kärva terränklägena av bergkrön och hållar blir skogen uppenbart än mer långsamväxande och näst intill stagnerad och höjdläggesskoglik: gles, vindpinad, toppbruten och ofta tjäderbetad – med trädhöjder omkring 10-18 meter. Avgörande för beståndsegenskaperna i sådana avsnitt förutom det grundare jorddjupet – är utsattheten för väder och vind.

Särskild karaktäristika till de starkt diameterspridda och ofta fullskiktade skogsbestånden vid Fulberget ger förekomsten av en ursprunglig ekotyp av gran. Dessa granars uråldriga anpassning är iögonfallande med ett grenverk som är framträdande koniskt – sett från grenarna vid marken upp mot toppen där en tydlig avsmalning sker. Grantypen som genom evolutionen formats av de nederbördsrika vintrarna i området – ger fina exempel på vad som förmodligen är en ursprunglig ekotyp av gran för de högre belägna och mest nederbördsrika landområdena av Örebro län.

Den höga nederbörden är avgörande för vegetationssamhälleas utbredning och skogsbeståndens egenskaper. Det relativt kyliga lokalklimatet gör att avdunstningen är begränsad vilket bland annat synliggörs av tjocka mosstücken av hydrofila mossarter – också i ljusöppen skog. Vid områdets flackare sydöstra och nordöstra omgivningar letar vattnet sig ned i flera nedskurna men grunda bäckdalar med omväxlande sumpskogspartier och öppna kärr. En liten tjärn, Vattenlösen, rymmer i den centrala norra delen. Tjárnens utströmningsområde mynnar ut i en för området vidsträcktare myr-skogmosaik.

Av att döma på de fåtaliga iakttagbara brandspåren vid Fulberget ligger det senaste brandtillfället mycket långt tillbaka i tiden. Kanske så långt tillbaka som 1600-1700-talet.

Klimatförhållandena skapar ett gynnsamt mikroklimat vid Fulberget för krävande kryptogamer som är beroende av en konstant hög luftfuktighet. Inte minst för hänglavsförekomsten som på flera håll är iögonfallande av främst skägg- och tagellavar. Den svårspredda garnlavens nuvarande utbredning inom området visar på ett upplysande sätt betydelsen av kvarstående flergenerationsträd i lämpligt mikroklimat – samtidigt som spridningen av garnlaven idag underlättas av det genomgående stora inslaget av senvuxen och undertryckt gran – som ostört kommit upp efter de förra seklers skogliga handlingar.

Tillgången på död ved är som helhet varierande på Fulberget och kan sägas öka mot norr och i högre belägen terräng – där de senaste virkesuttagen sedan skogshästens tidevarv i allmänhet ligger längre tillbaka i tiden. Skogen är i en tydlig utvecklingsfas då angrepp av insekter och rötsvampar tillsammans med de stigande trädåldrarna leder till en påtagligt ökad dödvedsvolym. Toppbrotten som ger Fulbergets högläntare skogar en karaktäristisk profil – bidrar till dödvedförekomsten på ett påtagligt sätt.

En starkt omdanande händelse för skogsbestånden vid Fulberget var den extremt torra sommaren 2018. Även på detta berg som normalt också sommartid på de flesta håll har god tillgång på markbundet vatten – kom denna sommar att torka ut jordmånerna på ett sätt som förmodligen knappt hänt förut. Torkstressed gran – på de grundaste och torraste jordmånarna – dukade under antingen av torkan eller av de uppstådda följdangreppen av åttatandad barkborre. Barkborreutbrottet har fortsatt följande år även om takten och omfattningen har börjar plana ut efter att ett halvt decennium passerat. Lokalt har uppskattningsvis någonstans mellan 15-25 % av granen dött på Fulberget sedan förloppet inleddes med den mycket torra sommaren 2018. Episoderna av granbarkborreutbrott och andra äldre skogsskador är lämnade utan åtgärd. Det har ytterligare luckat upp skogen samtidigt som området fått en väsentligt ökande tillgång på död ved.

Tjärnen Vattenlösen april 2024. Foto: Jim Hellquist

Historisk markanvändning

Fulberget har en brukningshistorik som är nära samhörig med byn Björksjön och generationer av bergs- och skogbrukande innevånare som levt sina liv där. Från början kom området att ingå och brukas samfällt som en del av Norra Hjulsjö Allmänning, vilken avyttrades från statens skogar under 1600-talet. Från storskiftet 1779 fram till laga skiftet 1863 var ägostrukturen uppdelad över berget i ett stort antal tegar vilket förmodligen komplicerade nyttjandet av tegarna. Kolbottnar finns spridda över hela området även om träkolframställningsplatserna tydligt varierar i ålder. Fåtaliga lämningar av så kallade liggmilor är sannolikt spår av kolframställning som skett mycket långt tillbaka i tiden. Det har fortsatt att kolats på Fulberget ett antal årtionden in på 1900-talet. Det var slutändan på en era då kolet främst levererades till Bredsjö bruk.

Huvuddelen av de äldre beståndsbildande trädgenerationerna på Fulberget har etablerats efter genomgripande händelser under tidsperioden mellan 1860- till 1890-talen, förmodligen efter avverkningar som underlättades av det laga skiftet. På flera håll finns det likväl allmänna inslag av äldre trädindivider än så. Främst av grova och spärrgreniga tallar i åldrar som börja närma sig 200 år. Ibland med stämpelmärken inslagna i stammarna av okänd härkomst. I den nordligaste centrala delen av Fulberget står en jättetall som förmodligen är områdets äldsta träd. Furan har tidigare åldersbestämts till cirka 400 år.

Avvikande för främst Fulbergets tallmoartade sydöstra och centrala omgivningar, är att dessa försiktigt plockhuggits och körts ut med häst ända in på 2000-talet av den sista hästköraren och traditionella skogsarbetaren i trakten, Gustav Hansson. Det var slutet på en långvarig epok när kolbottnar, stigar och andra traditionsbundna platser fortfarande kunde vara namngivna efter historiska skeenden och personer som verkat ute i markerna. Gustavs yrkesverksamma liv av traditionellt blädande varade ända upp i 75-årsåldern, med nordsvenska hästar spända för timmerdoningen med namn som "Ålepojken", "Docka" och slutligen "Lärkis". Då sista arbetsdagen i skogen med "Lärkis" var gjord ställdes timmerdoningen mot en grov timmergran. Där står den kvar än idag.

Prioriterade bevarandevärden

Skogarna vid Fulberget är med få undantag påverkade av äldre tiders skogliga förehavanden av kolvedshuggningar och lågintensiva plockhuggningar – samtidigt som det tydligt finns en skoglig kontinuitet som sannolikt sträcker sig flera hundra år tillbaka i tiden. Mer än 50 naturvårdsarter /eller rödlistade arter är påträffade vid översiktliga artinventeringar. Det finns arter i området som ingår i de rödlistade kategorierna nära hotad (NT) och starkt hotad (EN). Fynd av bland annat grantaggsvamp (NT), svart taggsvamp (NT), tallticka (NT) och gränsticka (NT) påvisar kontinuitet av både tall och gran i området. Bland hänglavsförekomsterna i senvuxna granar på berget – växer exempelvis den starkt hotade cylindriskägglaven, *Usnea cylindrica* (EN). Fulberget ligger centralt i Länsstyrelsens värdestrakt, Norra barrskogstrakten. Området bildar en för nutiden ovanligt stor sammanhängande areal av naturskogsartad barrskog som är tydlig

trivselsmiljö för arealkrävande fåglar som exempelvis tretåig hackspett och tjäder. Tjädern har en större lekplats i området.

Källor

1. Storskifteskarta Björksjö bys ägor 1779
2. Laga skifteskarta Björksjön 1863
3. Häradskartan 1867
4. Ekonomiska kartan 1950-tal
5. Fulberget, Naturvärdesinventering, Kjell Store, Länsstyrelsen 2009
6. Håkan Fredriksson, Hjulsjö, muntliga uppgifter, böckerna om Hjulsjöbygdens historia
7. Mikael Hansson, Björksjön, muntliga uppgifter
8. Skogsstyrelsen, Skogens pärlor, nyckelbiotop (www.skogsstyrelsen.se)
9. Artportalen, ArtDatabanken SLU (www.artportalen.se)

Plandel

Vid Fulberget tillkom ett antal konventionella hyggen i samband med att det långvariga lågintensiva blädningsskogsbruket med häst – minskade i omfattning under 1980-talet – för att till slut helt upphöra ett antal år in på 2000-talet. Hyggerna var små och lades till bestånd som förmodligen var bland de virkesrikaste. Ett väsentligt större hygge har därpå tillkommit sentida. Reservatet har därför indelats i elva skötselområden beroende på de vitt skilda ekologiska förutsättningarna för dessa områden och de skötselbehov som föreligger – vid reservatets bildande i november 2024.

Skötselområde 1 (215,3 hektar)

Utgörs i huvudsak av äldre naturskogsartad barrskog där granen har en viss övervägande andel. Genomgående är ett återkommande inslag av tallar och tallöverståndare i 150- till 200-årsåldern, vissa trädindivider säkert äldre än så. Skogen är på många håll förhållandevis stamtät, konkurrenssituationen är stor med många stagnerade och långsamväxande trädindivider av allra mest gran.

Inslaget av död ved är påtagligt då självgallringsprocesser ofta har varit verksamma i flera decennier och märkbart tilltagit i samband med barkborreangreppen efter torrsommaren 2018.

Bevarandemål

Arealen naturskogsartad barrskog skall genom naturliga processer uppgå till arealen (215,3 hektar).

Den naturskogsartade barrskogen skall också fortsättningsvis präglas av naturlig störningsdynamik och successionsutveckling. Trädsiktet ska vara olikåldrigt,

flerskiktat och diameterspritt. Där ska finnas gamla träd, liggande död ved och stubbar, stående döda eller döende träd. Enstaka lövträd bör ha möjlighet att föryngra sig.

Typiska arter är garnlav, nästlav, violettgrå tagellav, gammelgranlav, brunpudrad nållav, vedtrappmossa, vedticka, ullticka, gränsticka, kötticka, stjärntagging, doftskinn, dropptaggsvamp, motaggsvamp, svart taggsvamp, korallrot, knärot, bronshjon, thomsons trägnagare, talltita, duvhök, pärluggla, spillkråka, tjäder och tretåig hackspett.

Skötselriktning: Fri utveckling. Mindre partier gränsande mot skötselområde två kan gå med i naturvårdsbränningen av praktiska anledningar med tanke på eftersträvandet av uträtade gränser för bränningsområdet.

Skötselområde 2 (27,1 hektar)

Relativt nyupptaget hygge som är det största vid Fulberget. Frötallar lämnades i glesa förband varav flera har blåst ned och idag uppträder som lågor. Hygget är markberett. Plantbesättningen (ca 1-5 år) består i första hand av planterad snabbväxande lärk och gran. Där börjar också finnas självföryngrade plantor av främst tall och björk.

Bevarandemål

En självföryngrad, stamtät och lövrik barr-lövsucceSSION (minst 10 000 stammar av lövträd) med inslag av äldre tallar – där omfattande självgallringar av inte minst björk kommer ske inom en trettioårsperiod.

Skötselriktning: Naturvårdsbränning där hörn av anslutande skog kan inkluderas till den hyggesareal som skall brännas för att få ändamålsenliga rätade gränser som samtidigt bidrar med partier av bränd stående äldre skog. Detta förbereds på brukligt sätt via en bränningsplan med tydliga biologiska mål och belysande av alla säkerhetsaspekter.

Likt tall är lärk ett pionjärträdslag som har anpassat sig evolutionärt till att tåla och reproducera sig efter boreala bränder. För att undvika brandinitierad massspridning av lärkfrö till omgivningarna måste lärken därför röjas ned i god tid innan det planerade bränningstillfället.

Skötselområde 3 (3,2 hektar)

Sydöstväänd sluttande mark – tidigare hygge med starkt olikåldrig självföryngring av nästan uteslutande gran (Tbl (%) ungefär tall 5 gran 94 björk 1). Kvarlämnade äldre tallar i ca 130-140-årsåldern liksom enstaka äldre björkar.

Bevarandemål

Området skall på sikt genom successionens åldrande och andra naturliga processer utvecklas mot naturskogsartad barrskog.

Skötselriktning: Røj fram tallöverståndarna och de äldre björkarna generöst för att ge dem ljusöppna levnadsförutsättningar i det annars starkt grandominerade (snart självgallrande) beståndet. I övrigt fri utveckling.

Skötselområde 4 (3,6 hektar)

Sidlänt och fuktig mark. Tidigare hygge intill rågången mot Södra Bastfallets gamla utmark i väster. En gammal stig har sin sträckning härigenom – upp mot Fulbergets krön. Ursprungligen stigen till och från Lilla Havsjön? Ett mindre antal tallöverståndare och äldre björkar finns i en annars stamtät, oröjd och ogallrad barrungskog i ca 40-årsåldern (Tbl % ungefär tall 60-gran 35-björk 5).

Bevarandemål

Området skall på sikt genom successionens åldrande och andra naturliga processer utvecklas mot naturskogsartad barrskog.

Skötselriktning: Frihugg de äldre barr- och lövträden generöst för att ge dem ljusöppna livsförutsättningar i ett alltmera tätande (snart självgallrande) bestånd. Håll den gamla stigen öppen. I övrigt fri utveckling.

Skötselområde 5 (1,6 hektar)

Upphuggen lucka högst upp på ett hållmarkskrön. Flertalet äldre spärrgreniga tallar lämnades – idag stående i en omkring 35-årig självföryngrad, oröjd och ogallrad barrungskog.

Bevarandemål

Området skall på sikt genom successionens åldrande och andra naturliga processer utvecklas mot naturskogsartad barrskog.

Skötselriktning: Området kan med fördel inbegripas till det angränsande skötselområde två vilket skulle innebära att äldre träd- och skogspartier tillkommer till den huvudsakliga hyggesareal som skall brännas. I övrigt fri utveckling.

Skötselområde 6 (4,4 hektar)

Bergkrön med gamla tallöverståndare i glest trädskikt. Genomhugget för ungefär 30 år sedan. Den naturligt underkommande föryngringen är olikåldrig och lyckig med inte obetydlig påverkan av vinterbetande älgar (ungefärlig Tbl % tall 85 gran 14 björk 1).

Bevarandemål

Området skall på sikt genom successionens åldrande och andra naturliga processer utvecklas mot naturskogsartad barrskog.

Skötselriktning: Kan med fördel inkluderas med angränsande skötselområde två. Det skulle resultera i en uträtad gräns för bränningsområdet samtidigt som det innebär att äldre träd och skogspartier tillkommer till bränningsarealen. Frihugg tallöverståndarna innan bränningen och drag bort ris och fällda trädstammar från deras närmiljö för att öka överlevnadsgraden hos dessa. I övrigt fri utveckling.

Skötselområde 7 (4,5 hektar)

Grytliknande bäckdalssvacka med smala sidodälder ned från Fulberget som avverkades för ungefär 35 år sedan – då dessa sannolikt höll grov grandominerad skog. Flertalet tallöverståndare i 130-140-årsåldern lämnades vid åtgärden liksom äldre björkar och någon grov gran. Tallar i höjd med tjärnen Vattenlösen är kraftigt tjäderbetade. Den självföryngrade plantbesättningen är starkt olikåldrig och allmänt i ca 5-30-årsåldern. Olikåldrigheten förstärks ytterligare av den kvarstående undertryckta granunderväxten härstammande från förra skogsgenerationen.

Bevarandemål

Området skall på sikt genom successionens åldrande och andra naturliga processer utvecklas mot naturskogsartad lövrik naturskogsartad barrskog.

Skötselriktning: Frihugg överståndarna av tall och björk generöst vilket skulle lucka upp beståndet ytterligare. En begränsad del av området kan vara motiverad att naturvårdsbränna utan alltför stor arbetsinsats med tanke på skogstypen och den nära tillgången till vatten. I de bördigaste delarna finns sannolikt goda förutsättningar för en omfattande efterföljande vegetativ föryngring av asp genom rotskotts föryngring.

Skötselområde 8 (1,7 hektar)

Rektangulär lucka längs med Fulbergets kröns södra utlöpare – med omkring 45-50-årig barrskog. Lämnade överståndare av tall, gran och björk. De äldsta granarna tydligt koniska med smalgreniga toppar.

Bevarandemål

Området skall på sikt genom successionens åldrande och andra naturliga processer utvecklas mot naturskogsartad barrskog.

Skötselriktning: Fri utveckling.

Skötselområde 9 (0,7 hektar)

Självföryngrad, omkring 40-årig, orörd och ogallrad barrskog intill Svartbäcken och mot norr – en mosaik av myrar och tallsumpskog med insprängda överståndare av tall.

Bevarandemål

Området skall på sikt genom successionens åldrande och andra naturliga processer utvecklas mot naturskogsartad barrskog.

Skötselriktning: Området kan lämpligen inkluderas i skötselområde två och den areal som skall naturvårdsbrännas. Svartbäcken kommer sannolikt utgöra östlig gräns och vattentäkt för bränningen.

Skötselområde 10 (0,02 hektar)

Närmiljön till Fulbergets äldsta tall omkring 400 år gammal. Skogsmiljön där den invuxna gammelfuran står har mörknat väsentligt sedan flera årtionden tillbaka varför tallkronan tappat en väsentlig del av sin grönmassa.

Bevarandemål

Åtgärden kommer förlänga livet på gammeltallen ytterligare en tid. Den har dock genom långvarig utskuggning av granar förlorat så mycket av sina barr att den förmodligen inte lever mer än några årtionden till.

Skötselriktning: Ringbarka de växtliga granarna (5–6 stycken) som står invuxna mot stammen på den äldre tallen.

Skötselområde 11 (0,4 hektar)

Parti med omkring 20-årig självföryngrad barrskog som är oröjd och ogallrad – med invuxna frötallar/tallöverståndare.

Bevarandemål

Området skall på sikt genom successionens åldrande och andra naturliga processer utvecklas mot naturskogsartad barrskog.

Skötselriktning: Kan inkluderas med angränsande skötselområde två vilket skulle tillföra äldre träd-och skogspartier till den areal som skall brännas. I övrigt fri utveckling.

Skötselområde, Friluftsliv

Reservatet ligger i Nivå 2, enligt fastställt nivåläggningsdokument dnr: 512-504-2014 vilket innebär att få besöksanläggningar finns. Förutom informationstavla kommer en passerande äldre stig märkas upp som led genom reservatet.

- Tillsyn och underhåll av informationstavla
- Stigen/leden genom naturreservatet öppnas upp från nedfallna träd vid behov.

Övrigt

Förvaltning

Reservatsförvaltare är Länsstyrelsen i Örebro län.

Reservatsgränsmarkeringar

Reservatets gränsmarkeringar ska underhållas i enlighet med Naturvårdsverkets anvisningar.

Uppföljning

Uppföljning av bevarandemål

Uppföljningen av bevarandemål och syfte kommer att ske inom länens obligatoriska uppföljning – Block A – och beskrivs i *Översiktlig plan för uppföljning av skyddade områden i Örebro län*.

Uppföljning av skötselåtgärder

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av genomförda skötselåtgärder sker. Om mera kostnadskrävande restaureringsåtgärder genomförs i reservatet (över 200 000 SEK) ska dessa följas upp inom länens obligatoriska uppföljning. Ytorna där åtgärderna genomförts ska följas upp separat så att åtgärdens effekter kan mätas.

Uppföljning av friluftsliv

Uppföljningen av friluftsliv kommer att ske enligt *Översiktlig plan för uppföljning av skyddade områden i Örebro län*.

Skötselplankarta för naturreservatet

Fulberget

Hällefors kommun
Beslutsdatum 2024-11-28
Dnr: 3644-2020

 Naturreservat enligt detta beslut

Fulberget_skötselområden

Område

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- <all other values>

Visningstjänst höjdmödel

 Terrängskuggning

 Stig häradskartan 1860-tal/möjlig genomgående led

